

כותב ורושם לשיטת רבי יוסי לשיטת רש"י במשנת 'הכותב' (דף קג.)

1. לבאר שאליבא דרש"י, תנא-קמא של המשנה הוא רבי יוסי.
  - {א} שיטת תנא-קמא.
  - {ב} הסבר רש"י במשנת "אבות מלאכות" וראיות לדבריו.
2. לבאר שאליבא דרש"י, לדעת רבי יוסי ישנן שתי מדרגות ברושם.
  - {א} סתירה לכאורה בדעתו.
  - {ב} תירוץ בעלי התוספות.
  - {ג} שיטת רש"י.
  - {ד} קושיית רבי עקיבא איגר על רש"י שעל המשנה.
  - {ה} יישוב האחרונים לקושיית רבי עקיבא איגר.
  - {ו} שיטת הרמב"ם בדעת רבי יוסי.
  - {ז} שיטת רש"י בדעת רבי יוסי.
  - {ח} מחלוקת התנאים בברייתא.
  - {ט} דברי רש"י על המשנה (בהתייחסות לקושיית רבי עקיבא איגר).
3. סיכום.

הקדמה

נחלקו ראשונים ואחרונים בסוגיא זו, בהבנת דברי התנאים במשנה והיחס בין דעותיהם, וכן בהבנת דברי התנאים בברייתא והיחס בין דעותיהם.

ר' אברהם גולדברג בפירושו למשנתנו¹ מעיר כי על-פי המבנה הלשוני של המשנה, נראה כי אין מחלוקת בין חלקיה, אלא כל חטיבה נוספת בה, באה כנוספת ביאור, או

1. "פירוש למשנה – מסכת שבת נוסח כתב-יד קויפמן ונוסח דפוס ראשון רנ"ב עם שינויי נוסחאות מכתב-יד עתיקים, דפוסים ראשונים וקטעי גניזה, בצירוף מבוא והערות", ירושלים תשל"ו, הוצאת ביהמ"ד לרבנים שבאמריקה.

כתוספת ענין (וכמו כן מביא מלכר ענין הסגנון, ראיה תוכנית ליחס בין דברי תנא קמא ורבי יוסי – יעיון בהמשך). ונראה לעניות דעתי, שיתכן להסביר כן את הבנת רש"י בסוגיא ובכל אופן לסייע להבנה זו מדברי ומלשון חז"ל.

1. לבאר שאליבא דרש"י, תנא-קמא של המשנה הוא רבי יוסי.

א} שיטת תנא-קמא.

על המשנה: "הכותב שתי אותיות – בין בימינו, בין בשמאלו, בין משם אחד, בין משתי שמות, בין משתי סמניות – בכל לשון חייב. אמר רבי יוסי: לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכך כותבין (ויש גורסים: שכך היו רושמינ²) על קרשי המשכן, לידע איזו בן זוגו. אמר רבי יהודה: מצינו שם קטן משם גדול; שם משמעון ומשמואל, נח מנחור, דן מדניאל, גד מגדיאל³."

שואלת הגמרא: "בשלמא אימין ליחייב, משום דדרך כתיבה בכך, אלא אשמאל אמאי, הא אין דרך כתיבה בכך?". למסקנת הגמרא ישנם שני תירוצים: א} "אמר אביי: בשולט בשתי ידיו." ב} "רב יעקב ברה דבת יעקב אמר: הא מני, רבי יוסי היא, דאמר 'לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם'." הרבה מן הראשונים פוסקים כאביי⁴, דהיינו שהם הסבירו את תנא-קמא שלא אליבא דרבי יוסי.

ב} הסבר רש"י במשנת "אבות מלאכות" וראיות לדבריו.

רש"י במשנת "אבות מלאכות" בדף עג. כותב: "כותב ומוחק – לקמן (דף קג.) מפרש למאי מיבעיא, למשכן, שכן רושמינ על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזו ואות בזו, ומוחק, פעמים שטעה". רש"י ציטט לכאורה את שיטת רבי יוסי, שהרי נקט: "שכן רושמינ על קרשי המשכן" – אליבא דרבי יוסי, המחייב משום רושם. ועיין בשו"ת נפש-חיה⁵ שכתב: "ורש"י פירש בדף עג, דכל עיקר חיוב דכותב, הוא משום רושם⁶". מסתבר שרש"י הבין שתנא-קמא במשנה בדף קג, הוא רבי יוסי, ועל-כן הסביר את המשנה בדף עג. אליביה.

2. עיין בדקדוקי-סופרים ובנוסחאות כתב-יד שמכיא ר' אברהם גולדברג.

3. שבת פרק יב משנה ג, דף קג.

4. עיין רי"ף, רמב"ם, רא"ש ועוד.

5. סימן פב, לחרב אלעזר חיים ואקס זצ"ל.

6. אמנם אפשר לומר שרש"י נקט שלא אליבא דרבי יוסי, אלא שגם לפי תנא-קמא המקור לכותב הוא מקרשי המשכן, אלא שהסימון היה על-ידי כתיבת אות בזו ואות בזו, וכפי שלכאורה אפשר לדייק מלשונו של רש"י: "וכותב אות בזו ואות בזו", אך כאמור, לא כן משמע מן הלשון 'רושמינ' שנקט רש"י וכדכתב בשו"ת נפש-חיה, ויעיון בהמשך ביחס ללשון 'כותב' שנקט רש"י.

וכאמת ההסבר שתנא-קמא דמתניתין הוא רבי יוסי, נראה לכאורה מכוון יותר, מכמה

סיבות :

א] הירושלמי⁷ מוכיח שתנא-קמא הוא רבי יוסי (אמנם ממה שמחייב תנא-קמא ב"סימניות" ויעויין להלן התייחסות לכך אך בכל אופן זו הדעה היחידה המובאת שם).

ב] החכמת-מנוח⁸ מבאר את דברי הגמרא "כולה רבי יוסי" (רף קג.) בשיטת רב יעקב, כך : "ואין לומר דפליג אהא דלעיל, מדלא קתני "רבי יוסי אומר"... והא דלא קתני ברישא "אמר רבי יוסי", היינו כדי לסתום, להורות דהלכתא כוותיה" (וכן כתב ר' אברהם גולדברג בפירושו למשנה : "צורת ההצעה – 'אמר רבי יוסי' במקום – 'רבי יוסי אומר' היא סימן מובהק שהתנא הסתמי לפני כן הוא רבי יוסי").

ג] כן מביא שם ר' אברהם גולדברג בפירושו למשנה, שהניסוח הסתמי "בין בימינו בין בשמאלו" – ללא העמדה מסוימת, מורה לכאורה שמדובר בכל מקרה ופחות נוטה לאוקימתא שהעמיד אביי – "בשולט בשתי ידיו".

ד] צורת הצעה זו של המשנה – שבתחילה מובאת רעת התנא בסתם ואחר-כך מוזכר שם התנא בהבאת יסוד שיטתו ("שכן רושמיין על קרשי המשכן וכו'") – מצויה ביחס לסוגייתנו בתוספתא.

– הברייתא בהמשך הגמרא בדף קג., מביאה את דברי רבי יוסי כך : "אמר רבי יוסי : וכי משום כותב הוא חייב, והלא אינו חייב אלא משום רושם, שכן רושמיין על קרשי המשכן לידע איזו היא בן זוגו. לפיכך, שרט שריטה אחת על שני נסרין, או שתי שריטות על נסר אחד – חייב". בתוספתא בפרק יב משנה ה מובא : "השורט [שתי שריטות על גבי נסר אחד, או⁹] שריטה אחת על גבי שני נסרים כאחת, הרי זה חייב. אמר רבי יוסי : לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכן רושמיין על קרשי המשכן לידע איזהו בן זוגו".

ברור שהרישא של התוספתא היא-היא דעת רבי יוסי וכמפורש בברייתא דלעיל, ואילו ההמשך – "אמר רבי יוסי : לא חייבו וכו'" – בא לבאר את יסוד שיטתו. ממילא מתבאר הסגנון הזה של הצעת הדברים ועוד ביחס לסוגייתנו ולדעת רבי יוסי.

7. ירושלמי שבת פרק יב, הלכה ג.

8. להרב מנחם הענדיל ז"ל, מודפס בשלהי ש"ס וילנא ויעויין עליו בספר-היובל להגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל כרך ב במאמרו של ד"ר יצחק לויין.

9. גירסת הגר"א בתוספתא.

[ה] אם דברי רבי יוסי הם דעה נוספת על תנא-קמא, לא ברור סדר הדברים במשנה. המשנה נוקטת את דעת תנא-קמא בתחילה, לאחריה את דעת רבי יוסי, ולבסוף: "אמר רבי יהודה: מצינו שם קטן משם גדול: שם משמעון וכו'". אם רבי יוסי – בניגוד לתנא-קמא ולרבי יהודה במשנה – מדבר על רושם בעלמא, ואילו הם על כותב, היה צריך להיות סדר הדברים לכאורה אחרת. שהרי דברי רבי יהודה הם תוספת וחידוש ביחס לדברי תנא-קמא בדין כותב, בניגוד לרבי יוסי החולק עקרונית על התנאים המחייבים משום כותב¹⁰. מסתבר, אם-כן, שתנא-קמא הינו רבי יוסי וממילא דעת רבי יהודה מובאת לאחריו (לגבי היחס בין דברי רבי יהודה לדברי רבי יוסי יעויין להלן).

על-כן מסתברת נטיית רש"י להסביר את משנת "אבות מלאכות" (דף עג.) כתנא-קמא אליבא דרבי יוסי.

והנה בספר עזרת-כהנים¹¹ טוען שלדעת רש"י רבי יוסי חולק על תנא-קמא, מאחר ורש"י מסביר: "שתי סמניות" – "אחת בדיו ואחת בסיקרא", לעומת רב האי גאון שפירש: "רשתי סימניות היינו שתי רשימות, כמו נוגין הפוכות של "יהי בנסוע הארון". ואף-על-פי שפירושו מוכרח לפי הירושלמי דקאמר עלה דהא מתניתין: "מאן תנא סימניות? רבי יוסי היא!". ואי "שתי סמניות" היינו דיו וסיקרא, אין זה ענין כלל לדברי יוסי... אלא ודאי שרש"י ז"ל סבירא ליה דעל כרחך הש"ס דילן פליג אירושלמי, עכ"ד. ויש לכאורה להוסיף גם-כן את קושיית הרשב"א על פירוש רש"י: "ואינו מחוור בעיני, דבבא זו אינה אלא בצורת האותיות, ובבא שניה במינין שהן נכתבין בה, ולמטה הוה לה למיתני הא?!"¹². אך נראה שבאמת לא קשים כ"כ הדברים, מכמה סיבות:

[א] בכלל ביחס לסברת רש"י, שדחה הרשב"א, הסביר מו"ר הרב סמוטריץ' שליט"א, שאדרבה, פירוש רש"י מחוור מאד ואינו עוסק מצד המינים של האותיות, אלא מצד החיבור בין שתי האותיות, דסברא גדולה יש לפטור בדיו וסיקרא, שלכאורה מעיד הכותב שאינו מכוון כלל לצרף האותיות, שהרי מי כותב דבר אחד בשני צבעים שונים?

10. אמנם יתכן לדחוק ולומר שרבי יהודה מחדש גם ביחס לדברי רבי יוסי בנוגע למה שמסביר המהר"ם את התוספות בדף ע: – יעויין להלן, אך באופן פשוט נראה שתנא-קמא ורבי יהודה מדברים במישור אחד ורבי יוסי במישור שני.

11. פירוש על התורת-כהנים להרב צבי הירש ראפאפורט וצ"ל, דבורא דחסאת פרק א הלכה ה בתוספות-העזרה ד"ה יכול אפילו כתב אות אחת.

12. חידושי הרשב"א שבת דף קד. ד"ה משני סימניות.

ב] יעויין בפסקי הרי"ד המסביר את תנא-קמא כרבי יוסי (וזהכי מסיק לקמן דתנא-קמא רבי יוסי הוא). ובכל זאת מסביר "בין משתי סמיונות" – "שכתב אות אחת בדיו ואות אחת בסיקרא". וכן כתב בפסקי ריא"ז: "הכותב שתי אותיות... בין משתי סימניות, שכתב אות אחת בדיו ואות אחת בסיקרא – חייב. ואפילו רשם שתי רשימות, או שטרט סריטה אחת על שני נסרים, או שתי סריטות על נטר אחד – חייב, שכן רושמין על קרשי המשכן...", ואם כדברי העזרת-כהנים, אחר שפסקו כרבי יוסי דהיינו תנא-קמא, מדוע פירשו "סמניות – דיו וסיקרא" ?!

ג] נראה שמה שרש"י לא נקט כירושלמי, הוא מפני חילופי גירסאות, דהיינו מה שמשמע בירושלמי – שמדובר ברישומים וכדומה – היינו שגרסו שם "סימניות" וכדומה¹³ מלשון סימן. ואילו לפני רש"י היתה הגירסא "סממניות", או "סמניות", דהיינו מלשון סממן או סם. שכוונתו באמת לענין הצבע¹⁴. וכן הוא מפורש ברע"ב. וכן כותב הרב נפתלי הרץ הלוי זצ"ל בהערות לספר שנות-אליהו של הגר"א: "וכן הרמב"ם מפרש כרב האי, דסימניות מלשון סימן. אבל רש"י פירש סמניות, שהוא מלשון סם ולכן פירש בדיו ובסיקרא".

עוד מוסיף בעזרת-כהנים, שרש"י הבין 'דעל כרחק תלמודא דידן אינו מפרש כן, דהא פליגי בגמרא דידן אביי ורב יעקב', ולפי ביאור הירושלמי מוכח לגמרי שכולה מתניתין רבי יוסי היא, ואיך כלל העמיד אביי דבריו ? עכ"ד. אך לכאורה, אין זה אומר כלל שלפי רש"י שיטת רב יעקב אינה הנכוחה.

2. לבאר שאליבא דרש"י, לדעת רבי יוסי ישנן שתי מדרגות ברושם.

א} סתירה לכאורה בדעתו.

בדברי רבי יוסי נמצאת לכאורה סתירה. בכרייתא ברף קג: מוכחת כתחילה דעת רבי יוסי כך: "אמר רבי יוסי: וכי משום כותב הוא חייב, והלא אינו חייב אלא משום רושם". בהמשך הכרייתא, אחר הבאת דברי רבי שמעון, מובא רבי יוסי בשנית: "רבי יוסי אומר: 'ועשה אחת' ועשה הנה', פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת".

בביאור דברי רבי יוסי אלו עוסקת הגמרא; וכך מסביר רבי יוסי ברבי חנינא ברף ע: "מאי טעמא דרבי יוסי 'אחת, מאחת', 'הנה, מהנה' – 'אחת' – שמעון, 'מאחת' – שם משמעון".

13. יעויין בדקדוקי-סופרים נוסחאות כתבי-יד שמביא ר' אברהם גולדברג.

14. יעין גהה"ת הבי"ח.

השאלה המתבקשת היא : הרי רבי יוסי מחייב אף השורט שתי שריטות, ואם-כן, כל-שכן שיחייב את הכותב שתי אותיות ואפילו "אא דאאזרך". וכשמודגש "שם משמעון", הרי זה בא למעט אפילו "שש מששבצר", כמבואר ממחלוקת תנא-קמא ורבי יהודה בברייתא בדף קג: . וכך מפרש רש"י את ברייתת רבי יוסי הנמצאת גם בסנהדרין דף סב: "ולחכי נקט 'שמעון', משום דשתי אותיות ראשונות הוו להו שם במקום אחר, כגון שם בן נח והוא הדין גר מגדיאל, דן מדניאל. אבל נתכוין לכתוב שם אחר, כגון נפתלי ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות, לא מחייב, שאין כאן מלאכה בשום מקום". – וכיצד מתיישבים דברים אלו עם שיטת רבי יוסי ברושם ?

ב) תירוץ בעלי התוספות.

התוספות¹⁵ אומרים : "האי לישנא לא הוה צריך למימר, כיון שאליבא דרבי יוסי קאי, דסבר בפרק 'הבונה' (דף קג:) דאפילו שריטה אחת על שני נסרים... חייב, אלא ניחא ליה למנקט לישנא דמתניתין ד'הבונה' : 'אמר רבי יהודה : מצינו שם קטן משם גדול – שם משמעון' ".

ראשית, להבנת דברי התוספות שואל העזרת-כהנים¹⁶ : לכאורה הלימוד "אחת מאחת", לא שייך אלא באריגה. למשל, שחידשה התורה שאף שבגר אינו אלא מג' על ג', אפילו ארג שני חוטין, שהוא דבר המתקיים, חייב. או לסוברים שאין מתחייבים בכותב אלא בשכתב מילה, אם-כן, חידשה התורה שאף אם לא כתב כמו שנתכוון רק מעין זאת, חייב (לשיטות השונות בברייתא, תנא-קמא רבי יהודה ורבי שמעון). אבל למי שנתכוון לקצור כל שדה וקצר כגרוגרת, לא נצטרך את הלימוד "מאחת", דהא ודאי מקרי שפיר "ועשה אחת" – מלאכה שלימה. שהרי כל קצירה שעשה, מלאכה שלמה היא. ואם-כן, לדעת רבי יוסי הסובר שחייב כותב אפילו בסורט בעלמא, גם כשנתכוון לחמש שריטות ושרט רק שתיים, יתחייב מדין מלאכה שלמה, כמו שנתכוון לשחוט חמש פרות ושחט רק אחת. ואם-כן, היכי משכחת לה לרבי יוסי "מאחת" ? אומר העזרת-כהנים שאין הכי נמי, לא משכחת לה אלא באורג שני חוטין וכדומה, ונקט "שם משמעון" אגב לישנא דתנא-קמא דברייתא, ולישנא דמתניתין נקט, עכ"ד. ודבריו נראין לכאורה מוקשין : כי מדוע לגמרא כלל להביא דוגמא ל"מאחת" מכותב ולא מאורג וכדומה ?

אמנם המהר"ם¹⁷ מבאר : "וצריך לומר דבא ללמדנו אפילו היכא דהיה צריך לשרוט

15. שבת דף ע: ד"ה שם משמעון.

16. דבורא דתסאת פרק א הלכה ה ד"ה וכי משום כותב הוא חייב.

17. ד"ה בתוספות ד"ה שם משמעון (דף ע:).

שתי שריטות בכל נסר ונסר, וסרט אחת, אפילו הכי חייב, כיוון דבנסר, הוי סריטה אחת סימן, כמו גבי שם משמעון, דהיינו שהמהר"ם הבין, כך נראה, – ודבריו נראים, לכאורה, מכוונים יותר בדברי התוספות – שגם בשריטות שייכת כוונה מיוחדת, וזאת למשל, כשהסימן מורכב משתי שריטות בכל נסר. ואם-כן, שריטה בכל נסר היא אמנם מלאכה המתקיימת במקום אחר, אך לא ככוונת השורט, ולפיכך שייך ללומדה מ"מאחת".

ג} שיטת רש"י.

רש"י לא הזכיר זאת, ואדרבה, בבארו את ברייתת רבי יוסי בסנהדרין דף סב. האריך להסביר ש"שם משמעון" ממעט אפילו "נפ מנפילי". אלא נראה לחלק בדעת רבי יוסי בין שתי מציאויות; בין נתכוון לרשום בעלמא, לבין נתכוון לכתיבה מעלייתא.

ד} קושיית רבי עקיבא איגר על רש"י שעל המשנה.

ולהראות את מציאות עקרון זה – הגה נתקשו האחרונים בשיטת רש"י על המשנה, שכתב: "משם אחד" – "שתיהן אלפין". ושואל רבי עקיבא איגר¹⁸: "ותמהני מנא ליה לרש"י והרע"ב לפרש כן, הא מדברי הסוגיא נראה 'שני שמות' דהיינו שם 'גד' וכדומה, ושם אחד' דהיינו 'שש', כיון שהוא תיבה, אבל 'אא' דאינו תיבה כלל, אינו חייב, וכדסבירא ליה לרבי יהודה בברייתא, אלא דהש"ס בעי לומר דרבי שמעון מחייב אף ב'אא' ד'אאזרך' ודחי לה, ואם-כן, למסקנא לא מצינו מאן דמחייב ב'אא'... וצריך לרחוק דסבירא ליה לרש"י והרע"ב דמדקתני סתמא במתניתין 'בין משם אחד', משמע דכל אותיות כפולים חייב אפילו 'אא', ודוקא רבי יהודה דקאמר בברייתא: 'אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד חייב, כגון 'תת' וכו'". הרי דפירש בהדיא כגון 'תת' וכו', וממעט 'אא', אבל מתניתין סתמא קתני, ומשמע בכל ענין חייב, עכ"ל. והתפארת-ישראל על המשניות¹⁹ האריך לבאר כי הדברים אינם דוחק כלל וכלל, וברור מבבלי ומירושלמי שיש שיטה תנאית המחייבת ב'אא', עיין שם.

ה} יישוב האחרונים לקושיית רבי עקיבא איגר.

וביחס לקושיא עצמה של רבי עקיבא איגר, שלא מצינו מאן דמחייב ב'אא', דהא "אא דאאזרך" נדחה, כבר עמדו אחרונים רבים על החילוק שיש בין נתכוון לכתוב "אא" לבין נתכוון לכתוב "אאזרך", שהרי תנא-קמא אומר: "הכותב שתי אותיות... בין משם אחד וכו' ". ובמשנה עוד נאמר: "אמר רבי יהודה: מצינו שם קטן משם גדול, שם משמעון ומשמואל וכו' ".

18. תוספות-רבי-עקיבא-איגר על משנתנו, אות קכו ד"ה ברע"ב ד"ה בין שתיהן אלפין.

19. על משנתנו, בועז אות א.

ובברייתא, א] תנא-קמא : "אינו חייב עד שיכתוב שם קטן משם גדול שם משמעון ומשמואל וכו'. ב] רבי יהודה אומר : אפילו לא כתב אלא שתי אותיות והן שם אחד, חייב, כגון 'שש...'. ג] רבי שמעון אומר : אינו חייב עד שיעשה מלאכה שכיוצא בה מתקיימת".

ונראה ברור שהתנאים – לכד מתנא-קמא דמתניתין – קאי בשנתכוון לכתוב שם גדול. אמנם בדברי רבי יהודה דברייתא לא נאמר בפירוש שם קטן משם גדול, אבל בלשונו "אפילו לא כתב" – הרי מתייחס לדברי תנא-קמא שלפניו, דהיינו לא רק "שם משמעון", אלא אפילו "שש מששבצר". וכן כותב רש"י במקום : "אלא שתי אותיות של שם אחד, כגון 'שש, תת', והן מתיבות גדולות, כגון 'שש מששבצר', וכל-שכן אם נתכוון לקטנה תחילה". וכן כותב הריטב"א²⁰ בדעת רבי שמעון : "ומיהו אף רבי שמעון לא אמר אלא כשנתכוון בפירוש לעבדו כולו, אבל המעבד סתם – מודה הוא ששיעורו כדי לעשות קמיע, וכן מודה בכותב סתם שהוא חייב בשתי אותיות, וזה ברור", עכ"ל.

לעומת התנאים העוסקים כשנתכוון לכתוב שם גדול, משמע שתנא-קמא דמתניתין קאי בסתמא ולא כשנתכוון לכתוב שם קטן משם גדול²¹. והא דתנא-קמא איירי בסתמא, נראה מדוקדק מן המשנה, שהרי רבי יהודה אומר רבותא : "מצינו שם קטן משם גדול", ואם תנא-קמא מחייב, לשיטת רש"י, אף ב"א" וכוונתו גם ב"אא מאזורך", אם-כן, מאי רבותא משמיענו רבי יהודה ? אלא ודאי שמחייב תנא-קמא בשנתכוון לכתוב "אא" בלבד, ומחלוקת התנאים בשנתכוון לכתוב שם קטן משם גדול. וכן מוכיח ר' אברהם גולדברג מלשון המשנה : "לפי הלשון 'אמר רבי יהודה' [במקום 'רבי יהודה אומר'], שוב נראה שאין רבי יהודה בא לחלוק, אלא להוסיף הסבר בתחום אחד, שאין צורך שיגמור אדם תמיד מה שהיה בדעתו לכתוב כדי שיהיה חייב משום כותב".

[ומה שפירש באבן-האזל²² ברמב"ם לחלק להיפך – שחייב ב"אא דאזורך" וב"אא" סתם פטור, ורצה לתלות זאת בדעת תנא-קמא דמתניתין ועל-פי פירוש רש"י – נראה לכאורה קשה מאד בלשון המשנה : א] אין מוזכר כלל בדברי תנא-קמא שמדבר בשם קטן משם גדול. ב] אליבא דהרמב"ם, תנא-קמא מחייב ב"שש, רר", אף כשנתכוון לכך בלבד, שהרי כך פסק הרמב"ם במפורש, זאת אומרת ש"בין משם אחד" מחולק ; שב"שש, רר" – חייב גם כשנתכוון לשם קטן, וב"אא" – חייב רק כשנתכוון ל"אא דאזורך" וכדומה, ולא נראה מכוון כל-כך בלשון המשנה.

20. חידושי הריטב"א דף קג: ד"ה המעבד כל שהוא.

21. וכן כתבו הרש"ש והשפת-אמת והסל-אורות (להרב יוסף בן ג'ויא זצ"ל) והעזרת-כהנים, ועיין גם בנפש-חיה.

22. אבן-האזל על הרמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה יד.

גם מה שפירש המאירי²³ בתנא-קמא, ש"משם אחד" היינו "שש, רר" (תיבות בעלות משמעות). ו"משני שמות" היינו אף בלא משמעות, – לא נראה מכון מפשט לשון תנא-קמא, שמשמע – כאמור – שאין חילוק בין "משם אחד" ל"משני שמות". אלא נראה מחזור יותר – באמור לעיל – שמדובר ככל צורה, והיינו בשנתכון לכך²⁴].

מיישוב האחרונים דלעיל לקושיית רבי עקיבא איגר מוצאים אנו חילוק בדין בותב, בין נתכון לכתוב אותיות בעלמא שחייב, לבין נתכון לכתוב שם בעל משמעות, שאז כבר החיוב מוגבל להתאמה של מה שכתב לבין מה שנתכון לכתוב. אליבא דעיקרון זה נראה לכאר את רבי יוסי.

ו} שיטת הרמב"ם בדעת רבי יוסי.

הרמב"ם כפירוש-המשניות אומר, שאליבא דרבי יוסי ישנם שני אבות : רושם וכותב. וכאופן פשוט נראה מדברי הרמב"ם, שמי שנתכון לרושם, בגון "מי שכתב בקרש אחד י"א, והן שתי אותיות, וכבה עד הי"ט חייב משום רושם". לעומת זאת "כשכתב בתיבה", דהיינו בעלת תוכן ומשמעות יתחייב משום כותב. כך נמצא, למשל, שאת המלה "יד" נחייב משום רושם, בשנתכון לסמן את הקרש ה-14, ולעומת זאת, בשנתכון לכתוב את המילה "יד" בחלק מ"יד ימינו" וכדומה, נחייב משום כותב. באן רואים שהבוונה יוצרת מעבר מרמה נמוכה של כתיבה (רושם) לרמה גבוהה של כתיבה (כותב). כמו כן מיושבת היטב על-פי הרמב"ם קושיית התוספות ברף ע, מדוע נאמר בדברי רבי יוסי "שם משמעון", ו"לרמב"ם ניחא, דנפקא-מיניה שחייב משום כותב"²⁵.

ז} שיטת רש"י בדעת רבי יוסי.

ונראה לומר שעל-פי רש"י, אין רבי יוסי מחייב משום שני אבות (שגם יש קושי בזה מצד "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת" בלבד). ואולי ניתן גם לדקדק זאת בלשון המדרש²⁶ : "ילמדנו רבינו : הכותב שתי אותיות בשבת, מהו ? – חייב משום רושם ושחילל את השבת". ומשמע בפשטות שחייב הכותב גם-כן מדין רושם²⁷, אלא שכשם שראינו לעיל את העקרון של תלות החיוב בבוונת המעשה. [לפי המהר"ם ובפשט דברי התוספות, גם בתוך רושם – הויין שתי מדרגות : נתכון לשרוט בעלמא, או שנתכון

23. חידושי המאירי על משנתנו.

24. אמנם יעויין להלן, בירור נוסף בשיטת רש"י בענין.

25. אבני-נזר חלק אורת-חיים סימן קצט פסקה א.

26. מדרש תנחומא פרשת תשא סימן לג. ועיין בתוספתא-כפשוטה שבת פרק יא, פסקה 21 שסתם בעל "ילמדנו רבינו" כרבי יוסי.

27. אם כי יתכן שכונת המדרש היא בשנתכון לכתוב אותיות אלו לסימון ורישום – ויעויין לקמן.

למשמעות מיוחדת של השריטות, ולפי האחרונים בדעת רש"י, במלאכת כותב עצמה וביותר ברמב"ם, בין נתכוון לרישום או לכתיבה].

כך לפי רש"י אליבא דרבי יוסי, אם נתכוון לשריטה, מתחייב משום רושם היסודי, ואם נתכוון לכתיבה, מתחייב מדין רושם, אך כוונתו משנה את החיוב. ואם נתכוון לכתוב שם גדול וכתב שם קטן, לא יתחייב בכל מקרה, אלא ב"שם משמעון". ועיין גם בלשון רבנו חננאל²⁸ שכתב בדעת רבי יוסי: "ומקום שנתכוון לרשום ולא לכתוב, חייב, ואפילו אינו דבר ידוע ברשימה, כמה בין בימינו בין בשמאלו חייב" – משמע לכאורה שאם נתכוון לכתוב, החיוב משתנה (כרמב"ם או כרש"י לדברינו).

ח} מחלוקת התנאים בברייתא.

בברייתא מובא: א] דעת תנא-קמא (שם משמעון). ב] "רבי יהודה אומר (בשם רבן גמליאל רבו): שש, תת" מששכר וכדומה. ג] "אמר רבי יוסי וכי משום כותב". ד] "רבי שמעון אומר..." (כל השם). ה] "רבי יוסי אומר..."

על-פי דברינו יובן מדוע נאמר "אמר רבי יוסי" ולא "רבי יוסי אומר". ויתכן משתי פנים:

1. שכאמור רבי יוסי מדבר על מישור של רושם, ושאר הדעות בברייתא עוסקות בשנתכוון לכתיבת דבר בעל משמעות. על-כן המחלוקת היא בלשון "אומר", ואילו דעת רבי יוסי מוסכמת על כולם ולכן "אמר רבי יוסי". ומשום כך:

א] במשנה מופיע "אמר רבי יהודה" כי אינו חולק כלל על רבי יוסי אלא מוסיף במישור נוסף.

ב] גם מוכן מדוע בחר רבי יוסי ב"ר חנינא בבארו את רבי יוסי בברייתא דוקא את שיטת רבי יהודה דמתניתין כי מן המשנה משמע שהוא משלים את דברי רבי יוסי.

ג] מוכן מדוע מסיימת הברייתא ב"רבי יוסי אומר" – דהיינו אף שברור מהדרשה בתורת כהנים שרבי יוסי מדבר בעיקר על לימודים אחרים שנלמדו מן הפסוק "ועשה אחת מהנה" וכמובא באריכות המשך דברי רבי יוסי, שם, ודברי רבי יוסי "שם משמעון" לא מובאים כפרוש, אבל לכאורה מה שמוכא הדבר כמחלוקת ("רבי יוסי אומר") (אף שלכאורה שאר דיניו מוסכמים הם) ועצם הבאתו בגוף הברייתא בסוגייתנו מעידים לכאורה על התייחסותו של רבי יוסי לדעות התנאים בברייתא. וזה כאמור בהבאתו את דעתו "שם משמעון".

28. בסוף דברי רבנו חננאל על סוגייתנו.

אם-כן, בשני דינים מרבי יוסי עסקינן בברייתא : א. המוסכם-העקרוני, ברושם.
ב. כשנתכוון לכתוב – ושם גדול.

2. ועל דברי אלו הקשה הרב סמוטריץ' שליט"א מספר קושיות :

- [א] אם שיטת רבי יוסי מוסכמת על הכל, מדוע היא מובאת בשמו ולא בסתם ? (מדוע דוקא בשם רבי יוסי, שהוא כרבי שמעון וכרבי יהודה, מתלמידי רבי עקיבא ומה מייחד אותו בהעברת עקרון מוסכם זה ? – ב.ה. 29).
- [ב] מן הלשון "זכי משום כותב הוא חייב", משמע שבא לאפוקי מדעה קיימת אחרת הסוברת שהחיוב העקרוני הוא כותב ולא רושם.
- [ג] מהו מקומה של דעת רבי יוסי באמצע הברייתא (אחרי תנא-קמא ורבי יהודה ולפני רבי שמעון). אם היא עוסקת במישור אחר לגמרי, ומוסכמת היא על הכל ?
- [ד] נראה לי שגם יש לשאול : סוף-סוף הברייתא מובאת בתורת-כהנים על הפסוק "ועשה אחת מהנהגה". מה אם-כן השייכות של דברי רבי יוסי לפסוק ?

ועל-כן הסכיר זאת קצת אחרת ברש"י, שאין הכי נמי, רבי יוסי מצריך שם קטן בעל משמעות כשנתכוון לכתוב שם גדול, אך תנא-קמא ורבי יהודה סוברים שהחיוב העקרוני הוא מדין כותב. וביסוד מלאכת כותב חולקים אם חייב רק ב"שם משמעון", או אף ב"שש מששבצר"³⁰. אומר להם רבי יוסי : "זכי משום כותב הוא חייב !?" – דהיינו, אין מקום כלל למחלוקתכם, באופן עקרוני, כי המקור הוא רושם, אלא שכשנתכוון לכתוב, חייב דוקא כשכתב שם קטן בעל משמעות, אבל פשיטא שחייב גם ב"שש מששבצר", שהרי הדין העקרוני ברושם הוא אפילו שתי שריטות. לכן גם יובן הסגנון "אמר רבי יוסי", כי רבי יוסי לא בא להוסיף דעה נוספת, אלא הוא מתייחס לדעות שהובאו לפניו, ואומר שכל היסוד למחלוקתם אינו, כיון שהחיוב נובע מדין רושם ולא מדין כותב.

אם כך הוא, יש להעיר : מה שנקט רבי יוסי ברבי חנינא "שם משמעון" – הוא לאו דוקא, אבל לא שרבי יוסי אינו סוכר כן ; אדרכה, לומד הוא דין "שם קטן משם גדול", אלא שלדידו אין נפקא-מיניה כלל אם כתב שם מאות אחת, או משתי אותיות, כל עוד הוי בעל משמעות³¹. ומה שנקט רבי יוסי ברבי חנינא "שם משמעון", נקט כן משום

29. יש אולי לתרץ שמה שמופיע במשנה : "אמר רבי יוסי", הוא בהסברת דברי רבי עקיבא שהוא בעצם תנא-קמא (עייני פירוש למשנה לרא"ג על משנתנו הערה 17). גם בתוספתא יש גירסאות "אמר רבי עקיבא". אמנם ממה שמופיע בברייתא "אמר רבי יוסי", נראה לכאורה שזו שיטתו ולא של אחרים ואולי מתוך בארו את דברי רבי עקיבא במשנה נקרא הלימוד על שמו.

30. האם צריך להתבטא עיקרון השפה, המצרכת באופן יסודי אותיות מחולקות לשימושה, או מאחר ולמעשה עתה יש משמעות בשפה לשתי האותיות, ומכח המשמעות, כל אות מקבלת חשיבות, נחשב הדבר לשתי אותיות.

31. ובאמת רש"י בסנהדרין דף סב. מיעט מ"שם משמעון", "נפ מנפתלי", ולא מיעט שם "שש מששבצר" וכדומה.

שבאמת אין נפקא-מיניה. ומה שבמשנה נקטו שיטת רבי יהודה – גם רבי יוסי מודה לו עקרונית, ולכן: "אמר רבי יהודה", ואולי בפרטים לא דקדקו דוקא אליבא דרבי יוסי, וסוף-סוף גם רבי יוסי מודה לדברים אלו, ואולי נקט מסדר המשנה כך, משום דסבירא ליה שבזה הלכתא כרבי יהודה³².

היוצא מדברינו הוא שגם כשנתכוון לכתוב, וכתב שתי אותיות חסרות משמעות ("אא דאזורך" וכדומה), ייפטר אפילו מרושם. אמנם ברמב"ם בפירוש-המשניות לא מובא אחרת, אך יתכן לפיו שכשנתכוון לכתוב "אזורך" וכתב "אא", יתחייב מדין רושם, אך לפי רש"י לא יתכן כך, שהרי החיוב בכל מקרה הוא מדין רושם.

ט) דברי רש"י על המשנה (בהתייחסות לקושית רבי עקיבא איגר).

על-פי דברינו תיושב קושית רבי עקיבא איגר היטב, שלפי רש"י אין תנא-קמא עוסק אלא ברושם. כלומר: רבי יוסי אמר במשנתנו: "לא חייבו שתי אותיות, אלא משום רושם, שכך היו כותבין על קרשי המשכן, לידע איזהו בן זוגו". וכאמור, דבריו של רבי יוסי מבארים את דברי עצמו בתור תנא-קמא דמתניתין. ממילא יתכן לומר שמה שדיבר כתנא-קמא הוא, כשנתכוון באותיות האלו לסימן ולרשימה וכדומה, אך לא לכתוב שם בעל משמעות מצד כוונתו לתוכן שלו. ואם-כן, תנא-קמא איירי כשכתב שתי אותיות שוות או שונות, לא מצד כוונה לשם ולמילה, אלא לסימנא בעלמא.

על-כן מובנים דברי רש"י שכתב: "משם אחד – 'שתיהן אלפין'"; דהיינו לסימנא, וחייב מדין רושם היסודי. באבני-נזר³³ מסביר את שיטת תנא-קמא (ואמנם לאו דוקא ביחס לרבי יוסי) אליבא דרש"י כך: "ומשום דסבירא ליה דבמשכן היו כותבין אות אחת כפולה בסוף קרש ראשון ובתחילת קרש שני. וכן היו כותבין אות אחת כפולה אחרת בסוף קרש שני ובתחילת קרש שלישי. וכן היו עושין בכל הקרשים, וכיון שזיווג הקרשים היה על-ידי אות אחת כפולה... וכיון שכן, ממילא מוכח דאפילו שתי אלפין שאינן תיבה בשום מקום, חייב, שהרי כך היה במשכן".

ויש להסביר על-פי דברינו, דהנה לפי דברי רבי יוסי ש"כך היו כותבין על קרשי

32. ולדברינו הראשון יש עוד לומר, שגם לרבי יוסי לא נחייב אלא ב"שם משמעון", משום שב"ש משבצר" יש חסרון, מאחר ש"ש" לא נראה לגמרי כמילה, אלא ככתיבה של האות "ש" מספר פעמים. ואם-כן, יש פה פגם, משום שנתכוון לכתוב. ולפי זה אולי גם אם נסביר שרבי יוסי אומר לתנאים האחרים שאינו מקבל את יסוד מחלוקתם, יתכן שמסיבה חיצונית זו, ש"ש" לא נראה ככתיבה, יחייב דוקא ב"שם משמעון", אף שמחלוקת התנאים נסבה על הבנת עקרון הכתיבה היסודי.

33. אורח-חיים סימן קצט פיסקה ו.

המשכן", או אף אליבא דנוסחאות במשנה, וכן נוסחת הברייתא "שכן היו רושמין על קרשי המשכן", יש לומר שאין רבי יוסי בא לחלוק על המציאות שהיתה במשכן, ולומר שבמשכן לא היו מסמנים באותיות אלא בשריטות וכדומה³⁴, אלא גם אליבא דרבי יוסי היו מסמנים באותיות, כי באמת מדוע ישתמשו בסימנים אחרים אם אפשר להשתמש באותיות הא"ב?! אלא שטענת רבי יוסי היא, שמאחר והסימונים במשכן לא נועדו אלא לרישום בעלמא, ממילא חיוב כתיבה בשבת הוא מדין רושם. על-כן רש"י – שלפי שיטתו כמובא באבני-נזר, הסימון על הקרשים היה באות כפולה "אא, בב" וכדומה, – ממילא הסביר כך את תנא-קמא דמתניתין אליבא דרבי יוסי:

"הכותב שתי אותיות" – דהיינו לסימנא, ולא נתכוון למילה בעלת תוכן, אם כי הדבר כולל גם-כן אותיות היוצרות בצירופן מילה משמעותית, בין משם אחד כ"גג" וכדומה, ובין משתי אותיות כ"אב" וכדומה, אך מאחר וכוונת הכותב היתה לרישום ולסימן, הרי יתחייב מדין רושם "דלא בעי כתיבה אלא רישום בעלמא".

"בין משם אחד" – שתיהן אלפין", כי כך סימנו במשכן, שהרי לכאורה באמת יש לתמוה, מדוע לכתוב "אא" אם לא לסימן וכדומה.

"בין משני שמות" – א"ב" – לא מצד המלה "אב" כחלק מ"אב המון גויים" וכדומה, אלא לסימון על-פי הא"ב ועיין רמב"ם בפירוש-המשניות.

וכן נראה מדוקדק בלשון רש"י על משנת אבות מלאכות (דף עג): "כותב... – לקמן מפרש למאי מיבעיא, למשכן, שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזו ואות בזו". והסברנו לעיל שרש"י נקט לשון רושמין – מצד הסברתו את תנא-קמא בדף קג, וממילא את המשנה בדף עג. כרבי יוסי. ובכל זאת נקט בסוף לשונו "וכותב", כיון שבאמת גם אליבא דרבי יוסי היו כותבין אותיות ממש על קרשי המשכן. (אמנם לכאורה קשה מפירוש רש"י על המשנה בדברי רבי יוסי – "משום רושם" – סימן שהיו עושים בקרשי המשכן", אבל נראה שאפשר לומר שודאי לסימן היו עושין, אך סימנו באותיות. ואולי אין הכי נמי, רש"י בא להדגיש שרבי יוסי אומר שמאחר וכל ענין כתיבת האותיות במשכן היה לסימנא בעלמא, אם-כן, החיוב מתחיל כבר ברושם.)

כך גם ידוקדק היטב דקדוק האבני-נזר³⁵: "ונראה דרש"י דקדק לשון המשנה 'בין משם אחד בין משני שמות', ובכל מקום נקט הפשוט תחילה. על כרחין סבירא לה

34. כפי שנראה אמנם שהבינו במה אחרונים – יעויין למשל בספר גור-אריה, חידושי המהר"ל על הש"ס בדף קג: ב"ה למימרא דרבי שמעון לחומרא, ועיין שם גם בקושייתו, ולפי דברינו נראה שמושב שפיר.

35. אורח-היים סימן קצט פסקה ו.

המשכן, או אף אליבא דנוסחאות במשנה, וכן נוסחת הברייתא "שכן היו רושמיין על קרשי המשכן", יש לומר שאין רבי יוסי בא לחלוק על המציאות שהיתה במשכן, ולומר שבמשכן לא היו מסמנים באותיות אלא בשריטות וכדומה³⁴, אלא גם אליבא דרבי יוסי היו מסמנים באותיות, כי באמת מדוע ישתמשו בסימנים אחרים אם אפשר להשתמש באותיות הא"ב? אלא שטענת רבי יוסי היא, שמאחר והסימונים במשכן לא נועדו אלא לרישום בעלמא, ממילא חיוב כתיבה בשבת הוא מדין רושם. על-כן רש"י – שלפי שיטתו כמובא באבני-נזר, הסימון על הקרשים היה באות כפולה "אא, בב" וכדומה, – ממילא הסביר כך את תנא-קמא דמתניתין אליבא דרבי יוסי :

"הכותב שתי אותיות" – דהיינו לסימנא, ולא נתכוון למילה בעלת תוכן, אם כי הדבר כולל גם-כן אותיות היוצרות בצירופן מילה משמעותית, בין משם אחד כ"גג" וכדומה, ובין משתי אותיות כ"אב" וכדומה, אך מאחר וכוונת הכותב היתה לרישום ולסימן, הרי יתחייב מדין רושם "דלא בעי כתיבה אלא רישום בעלמא".
"בין משם אחד" – שתיהן אלפין", כי כך סימנו במשכן, שהרי לכאורה באמת יש לתמוה, מדוע לכתוב "אא" אם לא לסימן וכדומה.

"בין משני שמות" – א"ב" – לא מצד המלה "אב" כחלק מ"אב המון גויים" וכדומה, אלא לסימון על-פי הא"ב ועיין רמב"ם בפירושו-המשניות.

וכן נראה מדוקדק בלשון רש"י על משנת אבות מלאכות (דף עג.) : "כותב... – לקמן מפרש למאי מיבעיא, למשכן, שכן רושמיין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוג וכותב אות בזו ואות בזו". והסברנו לעיל שרש"י נקט לשון רושמיין – מצד הסברתו את תנא-קמא בדף קג, וממילא את המשנה בדף עג. כרבי יוסי. ובכל זאת נקט בסוף לשונו "וכותב", כיון שבאמת גם אליבא דרבי יוסי היו כותבין אותיות ממש על קרשי המשכן. (אמנם לכאורה קשה מפירוש רש"י על המשנה בדברי רבי יוסי – "משום רושם" – סימן שהיו עושים בקרשי המשכן, אבל נראה שאפשר לומר שוראי לסימן היו עושים, אך סימנו באותיות. ואולי אין הכי נמי, רש"י בא להדגיש שרבי יוסי אומר שמאחר וכל ענין כתיבת האותיות במשכן היה לסימנא בעלמא, אם-כן, החיוב מתחיל כבר ברושם.)

כך גם ידוקדק היטב דקדוק האבני-נזר³⁵ : "ונראה דרש"י דקדק לשון המשנה 'בין משם אחד בין משני שמות', ובכל מקום נקט הפשוט תחילה. על כרחין סבירא לה

34. כפי שנראה אמנם שהבינו כמה אחרונים – יעויין למשל בספר גור-אריה, חידושי המהר"ל על הש"ס בדף קג: בד"ה למימרא דרבי שמעון לתומרא, ועיין שם גם בקושייתו, ולפי דברינו נראה שמושב שפיר.

35. אורח-חיים סימן קצט פיסקה ו.

למשנה דאות אחת כפולה יש לחייב יותר. ומשום דסבירא ליה דבמשכן היו כותבין אות כפולה בסוף קרש ראשון ובתחילת קרש שני... על-כן פשוט יותר לחייב באות אחת כפולה מבשתי אותיות חלוקות". ולפי דברינו שמדובר בפרט כשנתכוון לסימנא ולרשימה, מדוקדק יותר, מאחר ופשוט יותר מצד הסימון במשכן לחייב באות כפולה, יותר מאשר אם נסביר את תנא-קמא אליבא דרש"י לא כרבי יוסי, ובדין כותב ממש.

והקשה הרב סמוטריץ' שליט"א, שלכאורה מהו החידוש ב"בין משם אחד בין משני שמות", הרי סוף-סוף החיוב הוא מצד רושם, ואם-כן, מהיכי תיתי כלל אף בהווא-אמינא לחלק אם אינו אלא כסורט בעלמא?! והעיר, שיתכן שהחידוש הוא דוקא ב"אא", ואין הכי נמי, שבמשכן אמנם היה הסימון "אבג" על הקרשים, ופשוט שכל שהסימון בא לבטא קשר, כבסימון שני קרשים, שחייב. אבל סלקא דעתך שכשנתכוון ב"אא" לסמן, – למשל עט ראשון מחמישה עטים ועפרון ראשון מחמישה עפרונות לא יצטרפו "אא" לחיוב, וקא משמע לן שכן. או יתכן שרבי יוסי בא לומר שברושם – שלא כמו בכותב – חייב בכל מקרה, אבל בכותב, באמת לא חייב תמיד, דהיינו לא יתחייב ב"אא" וכדומה³⁶.

כדברינו, שרש"י מסביר את תנא-קמא מדין רושם כתב הרב נפתלי הרץ הלוי זצ"ל בהערות על שנות-אליהו: "רש"י פירש משם אחד שתיהן אלפין... ולא מצינו לומר שחייב בשני אלפין, רק לרבי יוסי דמחייב משום רושם... ולרב יעקב, דמתניתין רבי יוסי היא, דחייב משום רושם והוא הדין ב'אא' כרש"י".

אמנם יש לעיין, דלכאורה לדברינו מתייחס רבי יהודה במשנה לדין כותב שם קטן משם גדול, מבלי שרבי יוסי התייחס לדין המתכוון לכתוב מילה בעלת משמעות. אבל באמת יש לתרץ: א] אולי הדבר בנוי כבר על יסוד דברי רבי יוסי בברייתא: "ועשה אחת מהנה", שכפי שבאמת הוסברה על-פי רבי יוסי כרבי חנינא – "אחת – שמעון". "מאחת – שם משמעון", – הרי שנאמר הדין של "אחת – שמעון", דהיינו החיוב של הכותב מצד שנתכוון לכתוב מילה. ונרמז בלשונו של רבי יהודה – "מצינו שם משמעון".

ב] אבל באמת נראה שאין ענין להביא את דין נתכוון לכתוב מילה וכתבה, לרבי יוסי. וממה נפשך, אם כתבה כולה, הרי פשוט שחייב, ואין צורך לחדש ולומר שזה נובע עתה מכח שנתכוון לכתוב ולא מצד רושם רגיל של שני סימנים, דמאי נפקא-מיניה? ואם

36. כמו כן הוסיף הרב סמוטריץ' שליט"א שיש להבין את דין המשנה – "בכל לשון" – שיש לשאול מהו החידוש ברושם [באופן כללי, לסוברים שתנא-קמא הינו רבי יוסי]? אלא שבא לאפוקי שבכותב לא יתחייב בכל לשון, ורק מצד רושם חייב בכל לשון. וכך כתב אמנם ר' אברהם גולדברג: "אף ש'כתיבה' רשמית אינה אלא בלשון-הקודש, הרי החיוב של כותב הוא משום רושם". ואם-כן, כותב לא יתחייב אלא בלשון-הקודש.

מצד שבאמת יש נפקא-מיניה אם זה סתם מצד רושם, או מצד – כדברינו – שמאחר והתכוון למשמעות, הרי שהחיוב משתנה – הרי זה באמת מדה שרבי יהודה אומר: "שם משמעון" ולא פחות מכך. כלומר שלפי רבי יוסי, כשנתכוון לכתוב שם משמעותי ולא רק לסימנא בעלמא, אין חיובו אלא כשכתב דבר בעל משמעות – "שם משמעון". וכך גם – לפי דברינו – רבי יהודה בא להוסיף ("אמר רבי יהודה") על דברי רבי יוסי ברישא ובמציעתא, ולא לחלוק, וממילא תתישב שפיר לישנא דמתניתין.

3. סיכום.

- אם-כן, לפי הסברנו, שיטת רש"י כך היא:
- [א] דברי תנא-קמא במשנה בדרך קג. הם אליבא דרבי יוסי, ודבריו נאמרו מדין רושם, ועל-פי זאת הסביר רש"י את דין כותב במשנת "אבות מלאכות" (דף עג.) אליבא דרבי יוסי.
- [ב] לרבי יוסי החיוב העקרוני הוא רושם, אבל במתכוון לכתוב, משתנה הדין, וחייב אם כתב לפחות שם קטן משם גדול, אף שעדיין החיוב הוא מדין רושם.
- [ג] יתכן שרבי יוסי סובר בדיוק כרבי יהודה דמתניתין – "שם משמעון", אבל יתכן גם שהוא סובר כרבי יהודה דברייתא (בשם רבן גמליאל) – "שש מששבצר".
- [ד] מדברי תנא-קמא שבמשנה משמע שכשנתכוון לכתוב, אינו חייב אלא בלשון-הקודש.
- [ה] יתכן אולי שכל התנאים בברייתא מסכימים לדין היסודי של רושם, אך מסתבר יותר שהדבר חלוק בברייתא.